

Onlangs kwam mij een werkje in handen, getiteld: „De Wereld zonder God.“ De ondertitel is: „Een nieuwe catechismus“. De vertaler — de nu overleden Domela Nieuwenhuis — zegt er van: „Het is bestemd om de huisvriend te worden van menig gezin. Rijst er een vraag, fluks den catechismus opgeslagen, deze zal u een antwoord geven, meesters zoo afdoend en leerzaam, dat men er tevreden mee zal zijn.“ De schrijver zelf dient het aan als „bestemd voor mannen, vrouwen en kinderen, ter vervanging van de oude catechismussen, die naar de rommelkamer zijn gegaan.“

Op de vraag: „Vinden wij in het Oude Testament een enkele intellectuele of zedelijke waarheid van groot belang?“ luidt het kortweg: „Nee.“ „Wordt de Bijbel nog ergens vereerd als een onfeilbaar gezag?“ zoo luidt eene andere vraag, om aldus beantwoord te worden: „Alleen onder minder beschaafde personen.“ In dezen trant gaat de nieuwe catechismus voort, alleen over troost in leven en sterven spreekt hij niet.

Op eene vergadering der anti-kerkbeweging in Duitschland, 8 Dec. 1919 gehouden, sprak zekere Dr. Zeppler over het gevaar, dat den kinderen dreigt door het godsdienstonderricht. Hij sloeg voor zich tot de kinderen te wenden met kleine geschriftjes, waarin zij werden ingelicht over de leugens van het godsdienstonderricht.

Ook in ons land tracht men zich op de jeugd te werpen en bootst daartoe de Zondagsschool na. Te 's-Gravenhage is ten vorigen jare een soort van bolsjewistische Zondagsschool opgericht, waar kinderen van tien jaar en ouder door revolutionaire studenten werden onderwezen in de leer van het bolsjewisme. 't Is eene poging op kleine schaal — mogelijk sedert dien mislukt — maar toch een teeken des tijds.

Voorzover wij uit de berichten kunnen opmaken, is in Rusland, onder leiding van den Volkscommissaris van Onderwijs Lunat Scharski een volledig stelsel van staatsopvoeding ingevoerd. Vreeselijke werkelijkheid, door Da Costa voorzien in zijn „Vrijheid“:

Dooft met ijdele praal van klanken:
De goddelijke waarheidsspraken,
In 't argeloze hart der jeugd.

Op grond van dit alles mag ook voor de Zondagsschool worden overgenomen, wat van de kerk is gezegd: „Onze tijd stelt haar steeds voor het probleem, hoe zij degenen, die van het christendom afsterven, zal bereiken?“

Is hiertoe nu reformatie van het Zondagsschool-onderwijs noodig?

Deze vraag is bevestigend beantwoord door den Engelschman George Hamilton Archibald. Men heeft hem zelfs den naam gegeven van: de hervormer der Zondagsschool. Zijne methode is hier te lande bekend onder den naam van: „De West-Hill Zondagsschoolmethode“, zoo genoemd naar de opleidingschool West-Hill bij Birmingham. Ook in Nederland wordt in de maand Juli eene vierweekse cursus gehouden te Maarssen, waar reeds vier jaar een kinderkapel bestaat, geheel volgens Engelsch model ingericht. In een brochure „Wat wil de West-Hill Zondagsschoolmethode?“ geschreven door de leidster M. van Voorst van Beest en uitgegeven door de West-Hill Vereniging wordt deze methode gepropageerd. Evenzoo geschiedt dit in de maandbladen „Onze Kleintjes“ en „Oudere Kinderen“, uitgave Drukkerij „Floralia“ te Assen. Eenzelfde hervorming, als hierin voorgestaan, is bepleit in het boek: „Wijding in de Kinderkerk“ van Mej. M. van Woensel Kooij. Reeds is het een en ander over deze methode geschreven. Zij schijnt mij echter in onze gereformeerde kringen niet zoo overbekend, dat eene uitzetting en beoordeeling in „De Reformatie“ niet op haar plaats zou zijn.

N. B.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.
Wat leest ons Christenvolk?

IV.

Op zichzelf is het verschijnsel, dat de heden-dagsche christen zonder gemoedsbezwaar de ontspanningsliteratuur van Dickens, Van Lennep, Schimmel en Maria Corelli, verslindt als koek, vrij onbelangrijk en onschuldig, maar als ge het bekijkt in verband met de richting, waarin heel het positieve christendom groeit, is het uiterst leerzaam en gewichtig.

Het christendom is, globaal genomen, het puriteinsche christendom van vroeger niet meer. Het loopt in andere schoenen, het draagt een ander kleed, kort gezegd: de witte das is afgedaan.

Er zijn er zelfs, die durven spotten van „een jolig christendom.“

Nu, tot joligheid ontwaardde het eertijds soliede christendom nog niet, maar zeker is, dat de „cultuur“ er aardig vat op heeft gekregen.

Ten deele is dit niet de wil der menschen, maar de leiding der geschiedenis geweest: het lot!

Een goede vijftig jaar geleden werd de kring der orthodoxe christenen (ik denk speciaal aan het milieu der afgescheidenen), hoofdzakelijk gevormd door uiterst kleine luiden: arbeiders, dienst-

boden, naaisters met de neepjesmuts. De vertegenwoordigers van den gegoeden middenstand en van de klasse der z.g. „intellectuelen“, waren zeldzaam. In de groote steden leefden de „fijnen“ stil verscholen, hun kerkjes stonden klein en smal op achtergrachtjes door de groote huizen overschaduw.

Het groote, drukke wereldleven golfde aan het „arm en ellendig“ volk, dat God zich deed overblijven, invloedloos voorbij.

Maar het kleine clubje groeide uit, het wies omhoog, met de Doleantie vooral brak een nieuw tijdperk, ook van uitwendige glorie, aan. De „fijnen“ kwamen uit den hoek, in de „nachtschool“ straalde licht. Op maatschappelijk gebied traden vele „Gereformeerden“ vooran, de „intellectuelen“ onder hen waren geen zeldzame typen meer, de „dompers“, die vroeger den caricaturist tot dankbaar model hadden gediend, waren in den niterlijken levensvorm der beschaving van het wereldsch publiek nauwelijks meer te onderscheiden.

Hoe zou men het isolement nog langer handhaven, waar de orthodoxe broeders mee den toon aangaven in de pers, op de beurs, achter de ministerstafel?

Aanvankelijk schuchter, maar allengs vrijmoedig, strekte de eertijds stijve, steile, vrome nu zijn hand uit naar vele dingen, die eertijds verbannen waren als „wereldsch“ genot. Men zag de strenge christenen hun intocht doen in de concertzaal en 's zomers zwierf, wie het betalen kon, naar buiten, naar zee, naar den Rijn en Zwitserland, om daar ook Zondags, in een hotel te wonen en te genieten van het leven.

Men durfde ontspanningen aan, waartegen in oude tijden van de kansels werd gewaarschuwd, en die door het vrome volk als zondig wandelen op „den breeden weg“ werden veroordeeld en geschuwd.

Het kon niet anders, of deze verandering in verhouding tot „de wereld“ bracht ook een markante ommekeer in de letterkundige opvattingen en gewoonten.

In de tijden van Olim was de keur zoo streng, dat in het christelijk gezin geen ander boek dan het positief-stichtelijke werd geduld. Het was niet genoeg, dat het boek geen aanstoot gaf, neen, het moest een beslist geestelijk opbouwend karakter dragen. De ziel moest er baat bij hebben, anders was elke tijd aan literatuur besteed, verloren tijd.

Misschien is de verandering in verhouding begonnen, althans het eerst duidelijk gebleken, ten opzichte van de pers-periodiek.

De menschen, die maatschappelijk iets in de melk te brokkelen hadden, hadden aan een pover provinciaal weekbladje, zelfs aan „De Standaard“ niet genoeg. De groote liberale dagbladen, „N. R. Courant“ en „Handelsblad“, deden hun intocht in het christelijk gezin.

Dat was al heel andere literatuur, bij name in de feuilletons, dan van Van der Groe en Smytegelt.

En wie een portefeuille had, en „op de hoogte“ wilde blijven, kon toch „De Gids“ niet ongelezen laten, en in „De Gids“ las de christen een taal, die, ook in den solieden tijd, ietwat anders klonk dan de sprake, die van Comrie en Erskine uitging.

Feitelijk was met dezen geleidelijken overgang van het puur stichtelijke naar het algemeen beschavende of alleen vermakende element het puriteinsche ascetisch beginsel van zijn vrome glorie beroofd en in zijn sterkte gebroken.

De deur was van het nachtslot en Van der Groe geen alleenheerscher meer in de calvinistische huiskamer.

Ook al ware de revolutionair-letterkundige beweging van '80, met zijn gigantische aanvallen op een veronderde wereld, uitgebleven, ook al zouden Couperus en Quérido met hun magistrale werken nimmer het Nederlandsche volk in al zijn rangen en lagen, ook in de conservatief-christelijke kringen, hebben opgeschrikt en bekoord, dan toch zou het oude puritanisme zijn macht over de zielen op het gebied der letterkunde hebben verloren.

Ik laat daar, dat de vrome lezer Van Oltmans en Van Lennep bij zijn lectuur nu en dan een ijdel woord, zelfs het misbruik van Gods naam, moest verduwen, hoofdzak was, dat hij door den roman een wereld werd binnengeleid, waarvan hij zich tot dusver afzijdig had gehouden.

Werd zelfs niet in de populaire, en schier in ieder christelijk gezin geïntroduceerde Camera, het door de Puriteinen gevloekte kaartspel als een onschuldige uitspanning beschreven?

Moesten de wangen niet gloeien en de oogen niet schitteren bij het geweldig avontuurlijk gebeuren in „De Schaapherder“ en „De Roos van Dekana“? En moesten de harten der jongeluidjes niet onstuimig gaan kloppen bij het lezen van de prachtige liefdesontkenningen en liefdesverwikkelingen in „Sineur Semeynsz“ en „Ferdinand Huyck“?

Zeker, 't was alles heel fatsoenlijk, nergens grof realistisch, gelijk in de ouderwetse tooneeldranken kreeg de deugd aan 't einde behoorlijk haar loon, werden alle Judas-verraders en schurken in hun hand smadelijk weggezonden, ook moet erkend, dat de enkele boeken, waarin gewaagde passages voorkwamen, die het zedelijk gevoel zouden kunnen beledigen, als b.v. „Klaasje Zevenster“ en „Dide-wijde“, met een zekere huivering werden ter zijde

gelegd, maar de ommekeer, de omwenteling in de zielkundige gesteldheid der Puriteinen was er, ze was principieel, en daarom in de gevolgen veel ernstiger, dan toen door de argeloze broeders zelve kon worden vermoed.

Er was gekomen een verandering in oriëntering ten opzichte van de heele cultuur.

En de tegenstelling tusschen het isolement van weleer en de vrijheid van thans, laat zich niet beter in beeld brengen, dan naast elkander te plaatsen: Van Lennep en Van der Groe, Jules Verne en Smytegelt.

Toen kwam de Moderne Letterkunde als een geheel nieuwe fase in het cultuurleven van stil-Nederland.

Een aardbeving in de polders.
Donder uit een open hemel.

Het heeft lang geduurd eer men in christelijke kringen zich de betekenis dezer beweging als een, ten deele gewettigde, revolutionaire cultuurbeweging bewust werd.

Aanvankelijk werd er, en waarlijk niet door de Puriteinen alleen, gespot met de nieuwe impressionistische taal, die deed denken aan een wazigen ochtendnevel, en ook getoond tegen het rauw gebruik van termen, waarbij zelfs een Bredero en Cats zouden hebben gebloed, maar men verstond aanvankelijk niet, dat deze nieuwe literatuur van een nieuwe strooming in de geschiedenis der Nederlandsche beschaving het uitvloeisel was, en dus een nieuw tijdperk aankondigde in het geestesleven van ons volk.

Er was wel, zeer ten deele, een bewondering voor het mooie in de nieuwe kunst, en ook, meer algemeen, een afgrijzen en verweer tegen het onfatsoenlijke in de uitingen dezer kunst, maar de filosofie, de wereldbeschouwing, waarvan deze literatuur het product en teken was, heeft men niet terstond in haar groote werking gevoeld en doorgrond.

B. W.

AAN EEN JONGEREN TIJDGENOOT.

No. II.

MASKERS AF!

Utrecht, 22 Oct. 1920.

Amice,

M'n vorige brief heeft in Bergopwaarts eenig stof opgejaagd. En de Zeeuwache Leeuw heeft tegen me gebruld. Wat ik uit de polemiek van wijlen Ds. Sikkel tegen de Ethischen aanhaalde, deed Ds. Netelenbos schrijven: „Bah!“

Nu kunnen de smaken verschillen.

In de Theologische Studiën, 1904, blz. 440 schreef W. Lamers van Sikkels boek „Troost mijn volk“: „Dat „de Ethische richting“ hier wordt aangevallen en afgemaakt spreekt vanzelf. Het „Ethische bod aan het ongelooft“ is natuurlijk verschrikkelijk. Maar dat behoort ons niet te veront-rusten. Erger is dat hier onreine appels worden geboden op vuile schalen. Tot in de titels der hoofdstukken spreekt de zinnelijkheid, waarmede de stijl van dit boek is doortrokken. Ik wijs alleen op II, 342, en heb allermintst lust een lange lijst van onkiesche uitdrukkingen te herhalen. Men late deze twee deelen niet slingeren in de huiskamer. Want er is een aan alle psychiaters maar al te bekend verband tusschen zekere afdwalingen van het religieuze en van het normaal-sexuele leven.“

Waarschijnlijk vindt Ds. Netelenbos zoo'n lage verachtmaking van ethische zijde fijn; maar hiervan zeg ik nu juist: „Bah!“

En evenzoo zeg ik „Bah!“ als ik in Bergop-waarts van C. W. Coolma stukjes lees als „Om de eere Gods“ (no. 48); want de toon van die stukjes „is er een, die in een Christelijk blad niet thuis behoort“ (no. 49). En ik wensch er het mijne toe bij te dragen, dat De Reformatie, ook wat den toon betreft, zich van „Bergopwaarts“ gunstig blijve onderscheiden.

Intusschen voldoe ik gaarne aan uw verzoek om de geïmprimeerde woorden van Ds. Sikkel nader toe te lichten.

't Was in Hollands Kerkblad van 19 Nov. 1898, dat hij Dr. Gerretsen beschuldigde van verdraging van het Evangelie en van verijdeling van het kruis van Christus, omdat deze de belijdenis der verzoening als voldoening aan de strafschende gerechtigheid Gods door het lijden en sterven van den Zoon van God verwierp, en dat lijden en sterven van den Heere Jezus Christus als de verdienende oorzaak van de vergeving der zonden niet erkende. In plaats echter van daar nu ook openlijk en ridderlijk voor uit te komen, redde Dr. Gerretsen den schijn, met de verzekering, dat hij wel aan de strafschende gerechtigheid Gods geloofde. Uit een nadere verklaring bleek evenwel, dat hij die strafschende gerechtigheid Gods niet vond in het bloed des Lams, maar... in de bekeering. Welnu, toen Dr. Gerretsen aldus den schijn aan-nam van te gelooven wat hij inderdaad verwierp, en wegreep voor zijn eigen overtuiging, noemde Ds. Sikkel dit een bedriegen van de onkundigen, en schreef hij, „dat de ethische richting ook zede-lijk laag staat, wanneer zij in dezen den gruwel van haar ongelooft door bedrog bedekt.“

Nu waren dit zeker krasse woorden; maar toch

niet krasser dan b.v. Professor Valetton bezigde, toen hij in de Stemmen voor Waarheid en Vrede, April 1895, Dr. Hoedemaker rubriceerde onder de „valse pleitbezorgers Gods“, en van diens lezingen tegen de moderne Schriftcritiek schreef: „De gemeente wordt hier misleid.“ Waar- tegenover Dr. Hoedemaker toen in zijn woord van verweer achtte „niet te mogen verzwijgen op hoe- danige wijze de gemeente werkelijk misleid wordt.“ „De Gemeente wordt misleid, zoo dikwerf de cri- ticus haar te verstaan geeft, dat de critiek een vrij onschuldigen arbeid verricht, wanneer zij de chro- nologische volgorde van de boeken des O. T.s wijzigt, alsof zij het schilderij intact liet, maar alleen de lijst veranderde, waarin zij gezet is. De gemeente wordt misleid, wanneer zij met instemming eene prediking hoort, laat ons zeggen over de verzoeking van den Heiland in de woestijn, zonder te vermoeden, dat de prediker, die zooveel schoons en waars over die verzoeking zegt, het woord, waarmee de Christus den Satan bestrijdt, tot driemaal toe, uit eene ondergeschoven wel laat ontleenen. De gemeente wordt m.a.w. misleid, wanneer men schoone dingen zegt aangaande den Christus, maar verzwijgt, dat het „daar staat geschreven“ van dien Christus, zijn: „wederom staat er geschreven“, eene dwaling, eene vergissing of hoe men het noemen wil is geweest, althans een bewijs, dat de Heiland niet aan de Schriftcritiek had gedaan; dat de groepen, die deze Christus met die aanbalingen in de geschiedenis van Israël heeft gedaan, geen historische waarde hebben. Dat noem ik misleiding“ (Hoedemaker, Als verleiders en nochtans waarachtigen, blz. 39 en 40).

Dit gescharrel met den Bijbel — is er eerlijker woord voor? — hadden de ethische heeren echter tot op dien tijd — zooals de Transvalers zeggen: in kabinet gehouden. Maar Dr. Hulsman was l'enfant terrible, die er mee op straat kwam.

In de Utrechtse Predikantenvergadering van 1896 had n.l. Dr. H. Zeijndner van 's-Gravenhage, de leermeester van Dr. Hulsman, de vraag ingeleid: „Welke houding moet de Evangeliedienaar, naar het voorbeeld van den Heer J. C., aannemen ten opzichte van de Heilige Schriften des Ouden Ver- bonds?“

Bij de beantwoording nu van die vraag had Dr. Zeijndner o.m. gezegd: „Jezus Christus heeft geen enkele letter schrifts nagelaten, en Zijne prediking is tot ons gekomen door het kanaal van een ge- breklijke menschelijke overlevering, zoodat wij nooit met wetenschappelijke zekerheid zullen kunnen zeg- gen: „Zóó juist en niet anders heeft de Heer ge- sproken.“

Dit woord ontroerde Dr. Hulsman. Van dit oogen- blik af tot ernstig nadenken gekomen over de be- teekenis der critiek, moest hij klagen over het feit, dat hij als Evangeliedienaar geen vasten grond meer onder de voeten had. Na jarenlangen pijnlijken twee- strijd, waarin hij alles van de critiek verwachtte, bekreop hem nu een gevoel van angst, dat deze critiek, die hij zoo lang had vertrouwd, eindigen zou met het gansche positieve christendom geheel te vernietigen. En dien tweestrijd niet langer kun- nende verdragen, achtte hij het nu zijn plicht, in de vergadering van predikanten met scherpe wape- nen tegen zulk een critiek te protesteeren als tegen een verwoestende macht voor het geloof. Eerlijk kwam hij er voor uit, dat de combinatie van geloof en wetenschap zich aan hem in zijn eigen hart als een droevige onwaarheid voordeed. „Ik ben predikant“, zoo zei hij, „en wensch 's Zondagsmor- gens met een eerlijk hart het Evangelie te verkondigen. Ik heb 's Zondagsmorgens een „woord der waarheid“ te brengen tot mijn gemeente, en duizenden, die nooit gestudeerd hebben, hebben geloof in deze „waarheid“, 's Zondagsmorgens heb- ben wij geen critiek en kennen wij geen critiek. En hoe kunnen wij dan in onze studeerkamers op den duur deze critiek verdedigen, waarvan de ge- meente niet mag hooren, omdat, naar het luidt, de critische quaestie voor de meesten ontijdig is. Is dit eerlijk? Is dit geoorloofd? Wordt zoodoende de gemeente niet bedrogen?“

In een tijd van grooten tweestrijd, toen hij waar- lijk niet wist, hoe hij het Kerstverhaal moest op- vatten, had Dr. Hulsman eens in Haarlem een Kerstpreek geëindigd met het woord van Allard Pierson: „Hoe liefelijk zijn de illusies, die ons door het leven dragen; mogelijk is in onze illusies onze hoogste waarde gelegen“... om daarna de droevige vraag te opperen: „Zou mogelijk het Kerstverhaal een illusie zijn?“ Van achte- ren bekende Dr. Hulsman: „Ik was eerlijk op den dag, toen ik dit zeide, maar later had ik er berouw van, toen ik merkte, hoeveel menschen door dit ééne woord geschokt waren. Maar wat moet de gemeente denken, wanneer wij, gewone predikanten, onzen strijd verklaren en opbelderen, door tegen- overgestelde bladzijden te laten lezen uit de „Stu- diën“ en uit de „Overdenkingen.“ Wat moet de gemeente denken als zij in de „Studiën“ leest: „De reis naar Bethleem was overbodig“, en in de „Overdenkingen“: „Laat ons het gebeurde in Beth- lehems velden eens aandachtig lezen.“ Nu zou ik toch durven verzekeren, dat alle vrome zielen Prof. J. J. P. Valetton voor een ouderwetsch Bijbelgeloof- vige zouden houden bij het hooren van dergelijke kerstpredikatiën. Laat Prof. J. J. P. Valetton nu,

een oogenblik na zijn preek, eens eerlijk van den kansel aan zijn gehoor mededeelen: „Mogelijk is dit nooit zoo gebeurd“, dan zouden de men- schen immers steenen opnemen om hem te verguizen. Inderdaad, dit standpunt is onhou- baar. Het vermoordt ons waarheidsge- voel. Men moet kiezen of deelen. Men moet vooruit naar het modernisme en scepticisme, of terug naar den ouden Bijbel.“

Tot zoover Dr. Hulsman.

En de woorden die ik van Dr. Sikkell aanhaalde, komen hiermee slechts overeen. Dat de ethischen feitelijk de Schrift loslaten en prijsgeven aan de critiek, terwijl zij op den kansel zegenende handen over de Schrift uitbreiden en vaak als teedere, fijne, warme predikers boeiden, dat noemde ook Dr. Sikkell, (Hollandia 934) „een gruwelijk spel van onwaarheid“; niet de prediking der ethischen, maar hun dubbelzinnige houding tegenover de Schrift op den kansel en in het studeervertrek. En hij was er dankbaar voor, toen er omstreeks 1906 een einde kwam aan dezen leugenstand op den kansel, doordat de Haagsche predikant Dr. Cramer nu onomwonden verklaarde, dat hij het gezag der Heilige Schrift verwierp, terwijl zijn ambtgenoot, Dr. Gerretsen, zich daarbij openlijk aan zijn zijde schaarde.

Dr. Cramer en Dr. Gerretsen kwamen toen zelf tot de erkenning, dat hun houding en verhouding onwaar en onwaardig was. Zij oordeelden, dat hier een oneerlijk spel gespeeld werd, waar- aan een einde moest komen. Dit was het oneerlijke spel, dat men eenzijdig als „eerlijke critici“ zich één verklaarde met de ongeloovige critici, en ander- zijds als „eerlijke geloovigen“ zich één verklaarde met de Gemeente in haar geloof. De Gemeente waande, en vertrouwde, dat instemming met haar geloof ook instemming met haar erkenning van de Heilige Schrift insloot. Zij werd misleid; zij werd bedrogen. En aan dat be- drog maakten mannen als Dr. Cramer en Dr. Gerretsen nu een einde. Zij wilden van nu af open kaart spelen. En dit waande Dr. Sikkell toen in hen (no. 936) als een eerlijke daad, die boven het „vroom bedrog“ uitging. Nu traden deze Haagsche doctoren op „zonder masker“ (no. 937).

Volkomen terecht zeiden zij ook, dat, gelijk zij thans spraken, reeds sedert vele jaren gesproken en geleerd werd aan de Hoogeschoolen. Met name hadden de hoogleraren Valetton te Utrecht en Wil- deboer te Groningen een breede reeks van leerlin- gen aan de Universiteiten geheel naar dezen regel gevormd inzake het Oude Testament, en sinds het optreden van prof. Baljon werd ook door dezen hoogleraar bij de studie van het Nieuwe Testament geen andere regel gevormd.

Nu deed Dr. Sikkell van deze mannen als men- schen niets af. Hij geloofde, dat velen van hen te goeder trouw waren. Mannen als de oudere Ethis- chen, de oude Chantepie en Gunning, stonden bij hem hoog. En de bekoring, waarmee Valetton te Utrecht de harten stal, kende ook hij. „Maar de Leginselen der Ethische richting, bepaald der jon- gere Ethischen“, zoo schreef hij (no. 1196) „zijn wat de Godsopenbaring zoowel als wat de Schrift- critiek aangaat, zuiver modern. En ook wat de leer der waarheid betreft, al draait hier bij velen de consequentie.“ „De Ethische richting is in haar eigenlijk beginsel en consequentie de vernietiging der gemeente van Christus als Gemeente van Christus, en de vernietiging van het christelijk geloof als het christelijk geloof, gelijk zij de vernietiging van de Heilige Schrift als de Heilige Schrift is. Wij weten zeer wel, dat geloovige zielen, ook van mannen van studie, in de strikken eener zoodanige richting gevangen kunnen zijn, en dat zelfs de Gemeente van Christus over een breed oppervlak een tijd lang onder de bekoring van zulke mannen geheel te goeder trouw kan verkeerden. Ach, ook de allerheiligsten, zoolang ze in dit leven zijn, kunnen in allerlei diepten vallen en onder allerlei bekoring gevangen worden. De genade en de waar- heid van het Christelijk geloof kunnen daarom zeer wel het eigendom der ziel der Ethische theologen zijn, en ware leden der Gemeente van Christus kunnen zeer wel een tijd lang meedweepen met een richting, die met de genade en de waarheid in strijd is. Maar zulke theologen kunnen toch niet de betrouwbare gidsen der Gemeente van Chris- tus gerekend worden, en zulke geloovigen mogen, door wie de trouw des geloofs kent, niet met rust gelaten worden. Integendeel. De leugen moet worden onmaskerd en de blinddoek moet worden afgerukt, ook vooral waar het menschen geldt, die wij om hun persoonlijkheid eeren en liefhebben.“ (no. 941).

Dit, amice! ter toelichting van de geïncrimineerde woorden.

Later D. V. nog iets over onze roeping in deze.

Met vriendelijke groeten,

t.t.

J. C. RULLMANN.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Dr Isaac N. Wüickoff en Dr Albertus Christiaan van Raalte. *)

Ziet, God is mij een Heiler; de Heere is onder degenen, die mijne ziel ondersteunen. Psalm 54 : 6.

De open brief aan de geloovigen in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika maakte aldaar een die- pen indruk. Hij werd vertaald en verscheen alzoo in „The Christian Intelligencer.“ Direct werden de handen aan het werk geslagen om waar en hoe men maar kon de arme emigranten te helpen. In eene vergadering las Dr Wüickoff den brief voor; de voorlezing deed het gebed geboren worden en aan het gebed paarde men veel bereidwilligheid om hulpe te bieden. Er werd eenig geld verzameld en daardoor kon men in plaatsen waar de landver- huizers landden of ook door moesten reizen agenten aanstellen, om den weg te wijzen, leiding te geven en stem te bieden. De ziel van dit alles was de genoemde predikant van Albany.

Zoo geschiedde het dat Van Raalte van New- York met de stoomboot de machtige en schoone rivier opvoer naar Albany om met geheel zijn gezin ontbijt en middagmaal te gebruiken bij dezen domi- nee, die getoond heeft met woord en daad te willen helpen. Deze ontmoeting zou de meest verstrekkende gevolgen hebben voor de toekomst met be- trekking tot het kerkelijk leven van de duizenden landverhuizers, die Van Raalte met diens ambtge- nooten in de eerste jaren volgden. Middelerwijl trok Van Raalte steeds dieper de nieuwe wereld in en ging op onderzoek uit om een geschikte land- streek te vinden voor kolonisatie. Hij was daar- toe de van God geroepen en ook met de noodige geschiktheden toegeruste man. Een man des ge- loofs, een man van praktischen zin, van ruimen en onbevangen blik. Zijn ontmoetingen met onder- scheiden Amerikaansche predikanten waren voor hem door den regel tot groote bemoediging. Hoe gaarne hij naar hen hoorde, hun raadgevingen ont- ving, toch keek hij ten slotte door eigen bril. Voor- oordeelen tegen dit of dat gedeelte van de staten, geschikt ter vestiging, liet hij varen als zij hem ongegrond schenen.

Van Raalte was een gansch ander man dan H. P. Scholte. Had hij van af het eerste oogenblik van zijn aankomst het oog op Wisconsin gevestigd gehad; hij gaf deze voorkeur er dra aan toen hij steeds meer inzag, dat zij zijn wantrouwen verdiende en de vooringenomenheid tegen Michigan maakte langzamerhand plaats voor het inzicht, dat het de staat moest worden voor de vestiging der kolonie.

Toen hij daarin den weg des Heeren begon te erkennen, zag hij steeds meer in wat vóór Michigan pleitte en dat was buitengewoon veel; duidelijk scheen hem schier alles te pleiten voor dezen staat aan de westzijde der meren gelegen. Wat een goede gunste van God werd daarin aan dezen man Gods geschonken! Geen grooter voorrecht dan na een- maal de keuze gedaan te hebben, bij den dag ver- sterkt te worden in de overtuiging dat deze de goede is. Wanneer wij thans nog lezen welke de redenen zijn die hem hebben geleid om vast te besluiten zich in Michigan te vestigen, dan treft ons uit dit schrijven weer hij vernieuwing, wat wij ook opmerkten bij den brief dien hij eenmaal aan Dr H. de Cock schreef, hoezeer hij met een ruimen blik alles overziet, terwijl hij terzelfder tijd rekening houdt met minutieuse aangelegenheden, die toch niet over het hoofd mogen worden gezien, zal niet de geheele berekening falen. Hij was de ge- schikte en van God bijzonder toegeruste man voor de groote taak hem op de schouders gelegd.

Doch ook hierin was geen toeval. Het was een bijzondere gunste van God ook voor dezen leid- man persoonlijk, dat hij van te voren alles nauw- keurig wikte en woog, geen post onopgemerkt voor- bijging, toen hij een machtige toren ging bouwen, lumers als de kolonie zich hier gaat vestigen en de mannen beginnen om open plekken te maken in de oerwouden van dezen staat, dan zal er een lijdensperiode aanbreken in de geschiedenis dezer voortrekkers, als haast met geen pen is te beschrij- ven. Indien toen Van Raalte had moeten twifelen of de keuze wel goed was geweest; als hij toen geslingerd was geworden en zijn gedachten in hem waren vermenigvuldigd en de vraag telkens weer was gerezen: heb ik mijn voet wel op een goed pad gezet? hoe zwaar zou dan de last voor hem zijn geweest! Als een andere Mozes heeft hij zijn volk uitgeleid; is hij door God aan het hoofd dezer uitgewekenen gezet; maar heeft hij ook moe- ten ondervinden dat dit Israël een moeilijk en vaak murmureerend volk zich betoonde, dat niet immer de verwijtingen terughield. Ware Van Raalte niet een man Gods geweest; had de Heere zich niet betoond een helper te zijn in den nood; was die niet geweest onder degenen die hem ondersteun- den, hij was bezweken onder den last en ook hij zou gestorven zijn, gelijk zooveel der eerste voortrekkers stierven. Des Heeren wegen zijn soms raadselvol voor den mensch. Was voor Van Raalte en de zijnen de trek naar het Westen niet een heilig moeten geweest, hij zoude den dag hebben

*) Wormser zegt in zijn „Van Raalte“, dat de naam van het schip, waarmee Van Raalte in Amerika kwam, niet „The Southerner“ was, maar „The Sultane“.

kunnen
landverh
man. De
woestijn.
De mac
zijde va
sombere
humne
grooten,
De krae
raskoort
voedsel
welijks
te begr
lagen in
om de
om op
voor
konden
van het.

Toen
bijn te
vraag o
Als wij
vergelij
delbare
leeftijd,
gevoerd
Het is
hoog en
wel de
zaak van
zijn. We
geweest,
leed dat
verwijt
slechts e
afgaan,
doorgedr

De ko
plaats m
gekozen
meten, w
het groot
heeft Va
uit zijn
nauwkeu
schets“
is zonne
de woer
te werk
die zich
granten
nemend

De v
zich lan
Van Ra
op Van
mazoo,
De pu
voor de
en voor
van Nev
schreven
kolonist
zooveel
koesteri
daaruit
van de g
deze Ke

In Vr
men: a
eenige

In de
Kersche
tuur van
Er me
houden
Predikan
redactie
delt hij
dikamht
zaken al
wijziging
niet spr
zich van

Ma
één,
somm
vindi
Dit
He
lige
trach
zijn
kams
huist
en g
mens
voet
den